

TÜRKİYE SELÇUKLULARI DEVRİNDE KONYA'NIN İKTİSADİ VE TİCARİ YAPISI

Doç. Dr. Yaşar BEDİRHAN*

Başvuru: 09.09.2018
Kabul: 31.12.2019

Öz

Milletler arası ticari mübadele ve hareketlerin çok ilerlemesi sayesinde büyük kervan yolları üzerinde bulunan ve aynı zamanda Türkiye Selçuklu devletinin payitahtı olan Konya'da, Selçuklular devrinde doğu-batı, güney-kuzey ana ticaret yolları üzerinde pek çok kervansaray yapıldığı gibi, Konya'nın merkezinde de ticaret hanları inşa edilmişti. Binaenaleyh Konya'da İtalyan, Fransız, İranlı, Suriyeli ve Yahudi mahalleleri teşekkül etmiş, çok sayıda yabancı Konya'ya alışveriş yapmaya gelmekteydi. Konya'da ikamet eden yerli ve yabancı birçok tüccarın milletlerarası ticari faaliyetlere iştirak ettiklerini ve hatta bu faaliyetleri sırasında devletlerarası bir takım siyasi anlaşmazlıklara da sebep teşkil ettikleri bilinmektedir. Konya'da ticari faaliyetlerde bulunan yabancı tüccarlar gibi, Konyalı birçok tüccarın da bulunduğu ve hatta bu tüccarların denizaşırı ticari faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir. Günümüzde de olduğu gibi, Konya'nın büyük bir ticaret ve sanayi merkezi olması şehrin çehresini oldukça değiştirmişti. Çağdaş kaynaklar Türkiye Selçukluları Konya'sında ithalat ve ihracat gibi ticari faaliyetlerden, piyasa hareketlerinden, ekonomik hayatı etkileyen olaylardan, para birimi ve malların fiyatlarından meslek gruplarından dolayı olarak bahsetmektedirler.

Anahtar kelimeler: Konya, Ticaret, Kervansaray, Dış ticaret, Türkiye Selçukluları

Economic and Commercial Structure of Konya during the Seljuk Period

Abstract

Thanks to the great progress of the trade exchanges and movements between the nations, in Konya, which is located on the big caravan roads and at the same time it is the shareholder of the Seljuk state, many caravanserais were built on the east-west, south-north main trade routes during the Seljuk period, as well as trade centers built in the center of Konya. In the building, many Italian, French, Persian, Syrian and Jewish neighborhoods were formed in Konya and many foreigners came to Konya. It is known that many domestic and foreign merchants residing in Konya have participated in international commercial activities and even caused some political disputes between them during these activities. It is known that many merchants in Konya are also present and even these merchants are engaged in overseas trade activities. As it is nowadays, Konya has become a major trade and industrial center and has changed the city's landscape considerably. Contemporary sources refer directly to the trades such

* Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, caturalp@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-3581-0682

as imports and exports, market movements, events affecting the economic life, prices of currencies and goods indirectly from occupational groups in the Seljuk revolutionary Konya.

Keywords: Konya, Trade, Caravanserai, foreign trade, Turkey Seljuks.

1. Giriş

Türkiye Selçuklu devletinin payitahtı ve Türk-İslam beldelerinin önde gelen kenti olan Konya, Selçuklular devrinde Türkiye'nin sosyal ve iktisadi tarihinde müstesna mevki ve büyüklüğü dolayısıyla, bütün Türkiye şehirlerinden üstün bir durumda bulunuyordu.

Beynelmül ticaret yolları ve kervanların Türkiye'de çok kesifleşmesinde, ülkeler arası coğrafi durum, siyasi istikrar, emniyet ve devletin çeşitli himaye tedbirleri gibi başlıca sebepler rol oynuyordu. Takip edilen ekonomik politikanın neticesi olarak şehir hayatı gelişmiş, şehirlerin nüfusu çok artmıştır: Türkiye Selçuklu hükümdarı I. Alaeddin Keykubad'ın Konya surlarını yaptırırken (1221), komutanlarına söylediği sözlere inanmak gerekirse, Konya'da bir milyona yakın insan yaşıyordu (Eflâki, 1987: 29,31, 53-54, Turan, 2014: 354-355, Konyalı, 2010: 151-155.).

2. Konya ve Çevresinde Kurulan Milletlerarası Panayırlar (Fuarlar)

Türkiye milletler arası ticaretin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan beynelmül yıllık panayırlar (fuvarlar) da ticaret ve iktisadi faaliyetlerin canlı merkezleri olarak üzerinde barındırıyordu. Filhakika doğu - batı, güney - kuzey, Müslüman ve Hristiyan, her memleketten gelen tacirler buralarda toplanıp çeşitli malları satıyor veya mübadele ediyorlardı. Bu panayırlar, umumiyetle, şehirlerin uzağında, yani "Yaban"da, büyük kervan yollarının yakınında bulunuyordu. Kayseri ve Halep kervan yolu üzerinde, Elbistan havalisinde, Mardin Dunneyser köyü yakınlarında Koçhisar (Kızıltepe)'da ve Karahisar ovasında kurulan "Yabanlu Pazarı" (el-Kazvini, 1848: 148, Köymen, 1986: Sayı, 198, 615-620, Sümer, 1990: 4 vd.) çok meşhur olup buraya dünyanın her tarafından tüccarlar geliyor, pazara götürülen köle ve cariyeler, cins at ve katırlar, her memlekete ait kıymetli kumaşlar ve çeşitli kürkler bu pazarlarda satılıyor ve satın alanların memleketlerine götürülüyordu. Bu pazarlardan pek çoğu yapılan cami, hamam ve dükkânları ile tedricen kasaba ve şehir halini almıştır (Akdağ, 1999: I/ 24-28).

Türkiye'de kurulan ve zamanla kasaba ve ya şehir haline gelen diğer pazarlar hakkında bilgiler daha azdır. Konya - Akşehir arasında kurulan ziyaret pazarında hanlar ve çarşılar olduğuna dair kayıtlar XIII. asırda başlar. Konya - Akşehir arasında sıcak suları ve hamamları meşhur Ilgın Kasabası'na aynı zamanda "Yılgun Bazarı" veya "Taş (dış) - Bazar" adı veriliyordu (Turan, 1980: 166-170).

Milletler arası ticari mübadele ve hareketlerin çok ilerlemesi sayesinde büyük kervan yolları üzerinde bulunan Antalya, Kayseri, Sivas, Samsun, Erzincan, Erzurum ve Malatya gibi büyük şehirlerin yanında Selçuklu devletinin payitahtı olan Konya'da da İtalyan, Fransız, İranlı, Suriyeli ve Yahudi mahalleleri teşekkül etmişti (Heyd, 2000: 302, Turan, 1993:138, Sümer, 1990: 5). Çok sayıda yabancı Konya'ya alışveriş yapmaya geliyordu. Özellikle Sultan I. Alaeddin Keykubad'ın (1220-1237) tüccarları koruyan ekonomik politikalarını işiten Kıpçak, Bulgar, Rus Konya'ya akın ediyorlardı. Onun bu bakımdan şöhretini Moğol Kağanı Ögeday da duymuştu (Köymen, 1996: 617). Ayrıca Venediklilerle Selçuklular arasında önemli ticaret anlaşmaları mevcuttu: İstanbul'da imzalanan Podesta anlaşması I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1196/1205-1211) ve oğlu I. İzzeddin Keykavus'dan (1211-1220) ticari imtiyazlar elde etti. 1220'de Lacopo Tiepolo bir anlaşma imzaladı, buna göre Keykavus Venediklilere buğday, kıymetli taşlar, altın ve gümüş üzerinde hak iddia etme özgürlüğünü veriyordu (De Vitray-Meyerovitch, 2000:72). 1253 senesinde, II. Keykavus zamanında, Konya'yı ziyaret eden Ortaçağın ünlü seyyahı Rubruck Konya'da ticaret yapan birçok Venedik ve Cenevizliye rastladığını, Cenevizli Nicola ile Venedikli Bonafatius Malendino adlı iki tacirin bir şirket kurarak bütün Türkiye şaplarını inhisara aldıklarını, sultanın anlaşmaya göre bunlardan başkasına şap satamadığı için bu madenin normal fiyatı 15 altın (besants) iken 50'ye çıktığını söyler (Rubruck,1900: 277). Bunun yanında Tebrizli bazı tacirlerin Konya'da faaliyet gösterdiğini ve hatta yerleştiğini ortaya koyan bu devre ait bir vesika yabancıların Türkiye'deki ticari faaliyetleri bakımından dikkate şayandır (Turan, 1947:227, Turan, 1988: 122). Osman Turan'ın bahsettiği bir vakfiyede Konyalı birtakım tacirler ve bunlar arasında Hoca Adli adlı bir tacirin yine tacir olan bir azatlısı dikkati çekmektedir, (Turan, 1947:222) ki bu devirde tacir kelimesinin bir şehirde oturup ticaret veya esnafılık yapan kimselere değil daha ziyade milletlerarası ticari emtia getirip götürünlere verilen bir isim olduğuna dikkat etmek icap eder (Turan, 1988:122).

Konya'nın milletlerarası bir ticaret mübadele merkezi olmasının birçok sebepleri vardır. Anadolu'nun merkezinde yer alması ve Selçuklu Sultanlarının payitahtı olması en başta gelen amildir. İkincisi ise, Selçuklu hanedanının devlet idaresinde adaleti en değişmez ilke saymaları ve ticaretin ehemmiyetini anlayarak tüccarlara kolaylık göstermeleridir. Bir başka önemli amil ise, Çin'den başlayıp Akdeniz sahillerine kadar devam eden dünyanın en eski ve en büyük kara ticaret yolu, "İpek Yolunun" önemli bir kolunun Konya'dan geçmiş olmasıdır. (Boulnois, 1966, Haussing, 1997, Heyd, 2000, Bedirhan, 1995). Özellikle Selçuklu devleti tarafından sağlanan güven ve barış ortamı, ticaret yollarının emniyetinin sağlanması, ticaret yolları üzerinde kurulan kervan yolları, Anadolu ticaretinin hızla gelişmesini sağlamış ve gerçekten Anadolu, Selçuklular ile, İslam hudutları içine girdikten, ticari münasebetleri önleyen engeller kalktıktan sonra bu ülkenin tarihinde süratli bir iktisadi gelişme devri başlamıştır.

Konya, Selçuklular devrinde doğu-batı, güney-kuzey ana ticaret yolları üzerinde bulunduğu için ana yollar üzerinde pek çok kervansaray yapıldığı gibi, Konya'nın merkezinde de ticaret hanları inşa edilmişti. Bu hanlardan çoğundan veya mühim bir kısmından her biri sadece bir ticari emtianın satılmasına tahsis edilmişti. İbn Battuta meşhur Seyahatnamesinde Konya ile ilgili bilgiler verirken, "*her sanat ehli belli bir yere sahipti*" (İbn Battuta, 2010: 322) diyerek Konya şehir merkezinde ticaret ehline ait müstakil ticaret hanlarının varlığına işaret etmektedir.

Konya'daki hanlardan isimleri bilinenler şunlardır:

Ruzbe Hanı

Zincirlü Hanı

şekerciler Hanı (Hamı seken fûrûşan)

Şeker imal edenler Hanı (Hamı şeker rızan)

Sahib İsfahani Hanı

Vezir Ziyaeddin Hanı (İbn Bibi, 1996: C. I:127-138)

Hamı Pembe fûrûşan

İplikçiler Hanı

Bezzazlar Hanı (Özönder, 1990: 552)

Günümüzde de olduğu gibi, Konya'nın büyük bir ticaret ve sanayi merkezi olması şehrin çehresini oldukça değiştirmişti. Orta Çağın büyük gezginlerinden olan ve Anadolu'yu baştanbaşa dolaşan İbn Battuta, Seyahatnamesinde, Konya'nın büyük bir belde olduğunu, şehrin kuruluşunun ve binalarının çok mükemmel olduğunu, sokaklarının cidden geniş ve çarşılarının tertibinin de güzel olduğunu yazdıktan sonra, şu bilgileri vermektedir; "*suları, nehirleri, bağ ve bahçeleri ile meyveleri çoktur. Konya'da "kamerüddin" adıyla bir kayısı çeşidi yetişir. Mısır ve Şam diyarına sevk olunur.*" (Şeker, 1993:26,27,61,62,66). Buna benzer bir bilgiyi, Köseadağ bozgununun hemen öncesinde ve daha sonra da uzunca bir süre Anadolu'da kalan Simon de Saint Quentin vermektedir. Simon, o zamanlar Selçuklu devletinin gerek tarım, gerekse sanayi ve ticaret bakımından ne kadar refah içinde olduğunu anlatır (Heyd, 2000: 302). Bunların dışında o dönemde Anadolu'ya ve dolayısıyla da Konya'ya gelen diğer gezginler, Konya'nın bahçelerini, sulama sistemlerini; kayısı, erik, armut, şeftali ve badem gibi çeşitli meyveler yetiştiren bağlarını tasvir ederler. Bu bilgiler Konya'nın Orta Çağlarda sebze ve meyveciliğin yaygın, aynı zamanda büyük bir ihracat ve ithalat merkezi olduğunu göstermektedir.

Tarım ürünleri ve meyve yetiştiriciliğinin dışında Konya'nın ciddi manada dokuma sanayiinde ve birtakım değerli madenlerin çıkartılıp işletilmesinde önemli bir yerinin olduğu kaynakların verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Özellikle devrin kaynakları ve Anadolu'yu gezen seyyahların verdikleri bilgilere bakılırsa Konya ve çevresinde tuz, gümüş, demir, lapis yataklarının mevcut olduğu ve bu madenlerin yerli ve yabancı işletmeciler tarafından işletildiği

bildirilmektedir. Dokumacılık (yün, ipek, keçi kılı) çok gelişmişti ve halılar güzellikleriyle ünlüydü. Simon de Saint Ouentin ayrıca Türklerin hem kendilerinin kullandıkları, hem de Fransa ve İngiltere'ye kadar sattıkları kumaş dokumalardan ve yün başlıklardan bahseder (De Vitray-Meyerovitch, 2000: 72). İhraç edilen mallar yanında ithal edilen mallar hayat düzeyi ve halkın lüks yaşayışı hakkında bilgi vermektedir. Mısırdan silahlar, baharatlar, şeker ve pamuk geliyordu. Yalnızca sultan ve vezirleri için kullanılan çok ince ve hafif yünlü kumaşlar, özel ipekliler Bağdat'ta üretiliyordu. Çin'den ipekliler, İran'dan halılar, Orta Asya'dan özel taşlar, Gürcistan'dan safkan atlar, Kafkaslardan köleler geliyordu. Pazarlar her çeşit yiyecek ve ürünle dolup taşıyordu (Cahen, 1994:157).

3. Milletlerarası Ticaretin Gelişmesinde Konyalı Tüccarların Rolü

Konya'da ikamet eden yerli ve yabancı birçok tüccarın milletlerarası ticari faaliyetlere iştirak ettikleri ve hatta bu sırasında devletlerarası bir takım siyasi anlaşmazlıklara da sebep teşkil ettikleri çağdaş kaynakların muhtelif rivayetlerinden anlaşılmaktadır. Bunlara bir örnek teşkil etmesi bakımından şu iki olay oldukça önemlidir.

II. Kılıç Arslan'dan (1155-1192) sonra, oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in birinci saltanat devrinde (1192-1196), Mısır sultanının Bizans'a Antalya üzerinden gönderdiği atlar Keyhüsrev tarafından alıkonulunca İmparator da Konya'dan İstanbul'a giden Türk ve Rum tüccarlarının mallarını müsadere etti ki, bunun üzerine vuku bulan muharebede Sultan, imparatoru mağlup ve memleketini istila etti (Turan, 2014:262-263).

Rükneddin Süleymanşah zamanında (1196 - 1204) vuku bulan başka bir hadise de bizzat Selçuklu tebaası olan Konyalı tüccarların deniz aşırı ticarete iştiraklerini göstermek bakımından önemlidir. Filhakika Bizans İmparatoru Alexis (1195 - 1203), zahiren Giresun yakınlarında batan bir geminin yükünü kurtarmak, fakat hakikatte, verdiği gizli bir emirle, Samsun'a (Amisos) yanaşmakta olan gemileri yağma etmek üzere altı kadirgadan müteşekkil bir filoyu Karadeniz'e sevk etti. Bunlar İstanbul'a emtia getiren bütün gemileri yağma, sahiplerini de esir ve katlettiler. Bizzat devletin korsanlığına maruz kalan tüccarların imparator nezdindeki şikâyetleri hiçbir tesir yapmadı. Lâkin yağmaya uğrayanlar arasında bulunan Konya tacirleri vaziyeti Selçuk Sultanına arz ettiler. Rükneddin, imparatora elçi göndererek kendi tebaasına ait malların iadesini talep etti. Sultandan korkan imparator korsanlık hadiselerinin mesuliyetini kendi Amiralî K. Frankopol'a yükleyerek zararı tazmin ettikten başka sultana yıllık bir haraç vermeye de razı oldu (Finlay, 1854:373-375). Bu durum Konyalı tüccarların daha XIII. Yüzyıl başlarında denizaşırı ticari faaliyetlere başlamış olduğunu göstermektedir.

Selçuklu hükümdarları sürdürdükleri ticari politikalarının gereği olarak huzur ve sükûn içinde bulunan ülkelerinde eski anayolları tamir ettirdikleri

gibi, birçok yeni yollar da yaptırmışlardır. Bu ana yollardan biri Tebriz - Konya arasında işleyen kervan yolu idi. Coğrafyacı İbn Said (Öl. XIII. yüzyılın ikinci yarısının ortaları) verdiği bilgiye göre Tebriz - Konya arasında bir ticaret yolu bulunmakta ve bu yoldan ticaret malı yüklü, öküzler tarafından çekilen arabalar Tebriz'den Konya'ya aşağı yukarı 40 günde varmaktadır (İbn Said, 1274: 398). İbn Said'in verdiği bu bilgi belki mübalağalıdır. Bir öküz arabasının Tebriz'den 40 günde Konya'ya gelmesi imkânsızdır. Fakat Tebriz ile Konya arasında sadece deve ile değil araba ile de ticaret malı getirilip götürüldüğünü ve bu ticaretin oldukça canlı olduğunu ve eskiden beri var olan bu yolun Selçuklu hükümdarları tarafından yeniden işletilmeye başladığını göstermesi bakımından bu haberin büyük bir değeri vardır.

Tebriz'den Konya'ya kadar uzanan bu yol, tarihin en eski devirlerinden itibaren Çin'den başlayıp Akdeniz sahillerine kadar devam eden tarihî *İpek Yolu*'nun önemli bir kolunu teşkil etmektedir. *İpek Yolu*'nun Selçuklular devrinde bütün ihtişamı ve canlılığı ile işlemesinin en başta Konyalı tüccarların işine yaradığı, ipek ticaretiyle uğraşan ve bu alanda epeyce zengin olan tüccarların varlığı bilinmektedir. Hatta o kadar ki bu tüccarlar sayesinde Konya'da ipekçilik büyük bir sanayi dalı haline almıştır. Nitekim ipek ticareti ile ilgilenen bu büyük tüccarlardan biri de Ahi Gazzaz'dır. Ahilik teşkilatının başta gelen merkezlerinden biri olan Konya'nın ünlü ahilerinden ve tanınmış işadamlarından Ahi Ahmed Şah (öl. 1298) şehrin, hatta Selçuklu Türkiyesi'nin en büyük ipek tüccarlarından biridir. Mevlâna'nın da dostlarından olan Ahi Ahmed Şah'ın, hem Konya'da hem de Tebriz'de geniş çapta ipek işi yapan ticarethaneleri vardı. Bu sebeple o, "Ahi Gazzaz" (İpekçi Ahi) diye de anılmıştır. Ahilik teşkilatında önemli mevki ve tesirleri olan bu şahıs, zengin olduğu kadar, hayır ve hasenat sahibi olarak da tanınmıştır. Mevlâna'ya olan bağlılığı sebebiyle Mevlevilik tarihinin ünlü simaları arasında bulunan Ahi Ahmed Şah, Konya'nın Moğollar tarafından tahrip edilmesini önleyen hatırlı ve tesirli mevkî de sahipti (Eflâki, 1986: II, 133-135, Sümer, 1970:66, Özönder, 1990:553, Cahen, 1984: 327, 328.).

Selçuklular Moğol tabiiyetine girdikten sonra, kudretlerini kaybettikleri için, yol güvenliği sağlanamaz hale gelmiş, bu yüzden ticaret kervanları zaman zaman baskın ve soygunlara uğramıştır. Karamanlıların isyanı sırasında, 1276'da, "Uc Türkmenleri bir Frenk kervanını vurmuşlar ve çok miktarda mal ve para almışlardı (Turan, 1993:139). Kilikya'dan Konya'ya gelen ve Ereğli civarında basılan bir kervana mensup 80 Hristiyan tacir öldürülmüş ve yalnız bir kişiden 120.000 dinar (altın) para yağma edilmiş, koca kervandan ancak dört Arap devesi kurtulabilmişti. Konya tüccarlarından Hoca Mecdeddin'in 50.000 dirhemlik kumaş yükleri de Antalya yolunda Türkmenler tarafından yağma edilmişti. Bu sırada Konya'ya gelen Türkmen emiri Mehmed Bey'e Pervane'nin tavassutu ile bu mallar iade edilmişti (Eflâki, 1987: I, 339). 1282 senesinde 600 kişilik bir Türkmen süvari akıncısı, Kilikya'dan Konya'ya şeker, sabun, kurşun,

pamuk ve fıstık götüren bir kervanı Ereğli yakınlarında basan Moğolları Kölemenlerin müttefiki olan Karamanın oğlu Fahreddin Günari ve adamlarından Sucaeddin Hucendi, Mübarizeddin Saru ve maiyetindeki bir miktar Türkmen ile perişan etmişler, Moğollardan bir kısmı yaralı olarak kaçmayı başardıysa da peşlerine düşen Türkmenler firarileri Bulgar dağlarına kadar takip etmişlerdi (İbnü'l-Furat, 1942: 28-31). Görüldüğü gibi Konya'da ticari faaliyetler ve Konyalı tüccarların ticaretle ilgileri Moğolların Anadolu'yu istilası döneminde de öneminden hiçbir şey kaybetmeden devam etmiştir.

4. Ticarete Kullanılan Para Birimi, Malların Fiyatları ve Meslek Gurupları

Çağdaş kaynaklar, Türkiye Selçuklu Konyası'nda ithalat ve ihracat gibi ticari faaliyetlerden, piyasa hareketlerinden, ekonomik hayatı etkileyen olaylardan, para birimi ve malların fiyatları ile meslek gruplarından dolayı olarak bahsederler. Bunlar arasında özellikle Ahmed Eflâki'nin eşsiz kıymetteki eseri *Ariflerin Menkıbeleri* birinci dereceden önemlidir. Örnek olarak o; "*Bir yıl Konya'da yağmur katlığı olmuştu, korkunç bir pahalılık oldu.*" (Eflâki, 1987:II/247) derken belki de farkına varmadan bize fiyat hareketlerini ve pahalılığı doğuran sebepler hakkında bilgi vermektedir. Yine o, Mevlâna'nın harcamalarından bahisle; "*Onun yıllık masrafı bir dinardı, yedi günde bir yarım ekmeği baş suyunda tirit yapar, yerdî*" (Eflâki:1987:II/60) derken halkın geçim seviyesi hakkında, para birimi ile fikir vermektense uzak olmakla beraber paranın satın alma gücü hakkında da bilgi vermiş olmaktadır (Taneri, 1977:93). Yine, "*Birgün Arif Çelebi, Celalü'd-din Kangri'ye bezzazlardan (manifaturacı) şehzadeler için iyi bir battaniye satın almasını emretti ve ona 20 dinar verdi. Kangri battaniye alıp getirince "Bunu kaç para aldın?" diye sordu. O da 22 dinar istemişlerdi. 2 dinarını bıraktılar, 20 dinar verdim, fakat güzel bir kumaştır,*" dedi. Çelebi-, "*Yalan söylüyorsun sen bunu 18 adede (dinara) aldın. 2 dinarı da sarığının içine koymuşsun*" dedi. Bunun üzerine Kangri: "*Bir daha böyle edepsizlik yapmayacağına*" tövbe etti (Eflâki, 1987:II/217, Taneri1977:94) diye yazarken bize piyasada battaniye fiyatı hakkında bir fikir vermekte ve daha önemlisi alış-verişte pazarlık müessesesinin varlığını da bildirmektedir. Yazar, eserinde dinar (altın para olup 20 dirhem veya dirhemdir), dirhemden sık sık bahseder. 1 dirhem 120 pul olduğunu yazar. (Eflâki, 1987:II/59). Bu arada sim-i sultani (Eflâki, 1987: I/288) deyimini de kullanır. Onun verdiği bilgilerden o devirde Selçuklu Türkiye'sinde Mısır dinarı (Eflâki, 1987: I/331) ve Filorinin (Eflâki, 1987:I/311) de tedavülde olduğu anlaşılmaktadır. Piyasada kullanılan uzunluk ölçüsü olarak arşın ve uzunluk aleti olarak da gez'in (Eflâki, 1987: I/234) kullanıldığını bildirmektedir.

Selçuklular devrinde Konya'da çeşitli malların ve hizmetlerin fiyatları ile ilgili de bilgiler verilmektedir. Eflâkinin eserinde çeşitli sebeplerle bize aktardığı bazı malların fiyatları şöyledir: "Değerli bir yakut 80.000-100.000 dirhem-i sultani, (Eflâki, 1987: I/136) hükümdarlar için hazırlanmış olan macunlar - ki bunlar hastalıkların tedavisinde kullanılıyordu- 3000 dirhem-i sultani (Eflâki,

1987: I/337) (bunların pahalı olmasının sebebi içine misk ve amber gibi çok pahalı maddelerin konmasından ileri gelmektedir) (Taneri, 1977: 94), Halep'te satın alınan "Mevlâna Semsü'd-din'in fetvaların şerhine dair iki ciltlik kitabı 40 dirhem (Eflâki, 1987: I/316), yukarıda da söylendiği gibi iyi cins bir battaniye 22 dinar (Eflâki, 1987: II/392), nadir bir anahtar (kilit) 2-3 dinar (Eflâki, 1987: I/83,84), testi (büyük boy) 1 dinar (Eflâki, 1987: I/362), bir müderrisin okuluna devam eden bir emirin oğluna verdiği ders ücreti günde 2 dirhem (Eflâki, 1987:II/309), iki tabaka kâğıdı yazmak 4 dirhem (Eflâki, 1987: II/30), iyi bir ferace 600 dirhem (Eflâki, 1987: I/355). Bu arada eserin birçok yerlerinde bağcılıktan bahsedilmesinden o devir ekonomisinde üzümün rolü olduğu anlaşılmaktadır (Taneri, 1977: 95). Eserde geçen kumaş isimlerinden bunların hangi ülkelerden getirildikleri de tespit edilmektedir: Mısır sarığı, Şaş ipeği, Şiraz ve Gürcü perdeleri (Taneri, 1977: 95) ve Bağdadi kâğıt (Eflâki, 1987: I/538) idi. Konya'ya getirilen bu malların kara yoluyla yapılanının İpek Yolu üzerinden kervanlarla yapıldığını, deniz yolu ile getirilenlerin de Sinop ve Antalya limanlarından getirilip kara yoluyla Konya'ya aktarıldığı anlaşılmaktadır.

Konya'nın Selçuklular devrinden itibaren Anadolu'nun endüstri ve sanat merkezlerinden biri haline gelmesi ile büyük bir gelişme gösterdiğini görmekteyiz. Bu bilgiler bize Selçuklu Konyası'nda ticaret ve sanat erbabı denen değişik meslek guruplarının da bulunduğunu göstermektedir. Ekonomik hayatın başlıca elemanı olan meslek erbabına gelince bunlar şunlardır: Yüksek meslek sahibi olarak, hekim, mimar, yazıcı, şecereci (Eflâki, 1987: I/73). Üretici ve imalatçı olarak çiftçi, şarap imalatçısı, bağ sahibi, bostan sahibi, kuyumcu (Eflâki, 1987: I/49), deмбаğ (Eflâki, 1987: I/491), dokumacı (Eflâki, 1987: I/39), sepet ve zembil örücüsü (Eflâki, 1987: I/90-91), inşaat ustası, dülgere, sıvacı, değirmenci ve fırıncı (Eflâki, 1987: II/ 82, 299). Eğlence yeri sahibi ve lokantacı, genel ev sahibesi, meyhaneci, koyun başı pişirip satan dükkânların sahipleri, (Eflâki, 1987: I234, II/255) helvacı dükkânları (Eflâki, 1987: I/67, II/60,129,Taneri, 1977: 96). Mamûl mal satan dükkân sahipleri ve satıcılar, bezzaz (manifaturacı) (Eflâki, 1987: I/156), attar (veya aktar, güzel koku, iğne iplik vs. satan), (Eflâki, 1987: II/392) ve pazarlarda çeşitli mallar satan seyyar satıcılar. Diğer çeşitli meslek erbabı ve görevliler ise; at yetiştiricisi ve satıcısı, (Eflâki, 1987: I/89) devecibaşı, (Eflâki, 1987: I/414) türbedar, (Eflâki, 1987: II/327) berber, kanalcı (hacamatçı), (Eflâki, 1987: II/227) dellal, (Eflâki, 1987: I/221) tellak, (Eflâki, 1987: I/382) natır, (Eflâki, 1987: I/34) hamam külhancısı ve ölü yıkayıcı, kasap ve maskaralar (Eflâki, 1987:II/28, 39, 257, II/ 160) idi. Cüveynî'nin aktardığına göre Anadolu'da geçimini maskaralık yaparak sağlayan bir kişi I. Alâeddin Keykubad'ın ölümünden (1237) sonra etrafındaki kimselerin tavsiyesi ile, kendisinden "... gözünde altınla toprak aynı değerdedir" diye konuşulan Moğol Hanı Ögedey'in (1129-1241) yanına gitmek amacıyla uzun bir yolculuk yapmış, üç yıl içinde büyük bir servete kavuşmuştur. Dolayısıyla XII. XIII. yüzyıl Türkiye'sinde maskaralığın bir meslek olarak icra edildiği bu ve benzeri kayıtlardan anlaşılmaktadır (Oruç, 2018: 145). Bu devre ait kaynaklarda

bu meslek sahiplerinin etnik ve dini durumları hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnız bazı kasapların ve bazı şarap imalatçılarınun Ermeni ve Yahudi olduklarına dair bilgi kırıntıları yer almaktadır.

Konya'nın ekonomik ve ticari hayatına önemli katkısı olan bir diğer yer ise tüccar evleridir. Tüccar evleri, sadece kadınlar tarafından işletilen, müşterilerini kadınların teşkil ettiği birer dükkândırlar. Genellikle şehrin kenar semtlerinde, mahalle aralarında, tanınmış aile ve tüccarların ev ve konaklarındaki, zeminde bulunan bir geniş oda veya salonda hizmet vermişlerdir. Tüccar evlerini işleten hanımların ekserisinin beylerinin, çarşıda attariye ve manifatura dükkânları vardır. Bu evlerde genellikle manifatura ve tuhafiyeye eşyaları satılır. Bunlar arasında ipeğin ve ipekli kumaşların ayrı bir yeri vardır. Her türlü giyim ve kuşam malzeme ve eşyalarının satıldığı tüccar evlerindeki bu malzemeye "Attar işi" veya "Tüccar işi" denilmektedir (Özönder, 1990: 556).

5. Sonuç

Bütün Anadolu gibi Konya da tarihin en parlak devri Türkiye Selçukluları zamanında yaşanmıştır. Şehrin iktisadi ehemmiyetini anlamak için onun İlhanlılar mâliyesine verdiği vergilere bir göz atmak ve bunu bazı diğer beldelerinki ile karşılaştırmak faydalı olacaktır. Hamdullah Kazvini bu devletin Türkiye şehirlerine ait vergilerini aktarırken, Konya ile Sivas'ın vergi yekûnunu 1.384.886 dinar olarak gösterir. Sivas'ın Konya'ya nazaran daha büyük ve daha zengin olmadığı göz önüne alınırsa bu verginin yarıdan fazlasının Konya'ya ait olduğu neticesini çıkarmak mümkündür. Aynı kaynağa göre bu zamanda Erzurum 222.000, Erzincan 332.000, Harput 215.000, Niksar 187.000, Kayseri 140.000, Niğde 41.000, Aksaray 51.000, Akşehir 135.000, Ankara 72.000, Mardin 236.000, Meyyâfarikin 224.000, Musul 328.000, Bağdad 800.000, Tebriz 1.390.000 dinar vergi veriyordu. Meşhur iktisatçı Sombart'ın hesabına göre, bu zamanda İngiltere'nin bütçesi 4, Fransa'nın 3 milyon Frank idi. Bu, Tebriz ve Konya vergilerinin dahi İngiltere ve Fransa ile mukayese edilince ne büyük bir yekûna balığ olduğunu gösterir. Bu da o zaman Doğu ile Batı arasındaki medeni ve iktisadi seviyedeki nispetlerin bugünküne nazaran tamamıyla aksi bir durumda olduğunu, diğer misallerle birlikte, ortaya koymaktadır.

Yukardan buraya kadar verdiğimiz bilgiler Orta Çağ Selçuklu Türkiye'sinde Konya'nın siyasi ve sosyal manada olduğu kadar, iktisadi ve ticari manada da ne kadar mühim bir yer işgal ettiğini meydana koymaktadır.

6. Kaynaklar

- AKDAĞ, M., 1999, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, C. I, Ankara.
- BARTHOLD, V. V., 1931, *İlhanlılar Devrinde Mali Vaziyet*, Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası, C. I, İstanbul.
- BEDİRHAN, Y., 1995, *Ortaçağda İpek Yolu Hâkimiyeti ve Türk Yurtları*, (Basılmamış Y. L. Tezi), Konya.

- BOULNOIS, L., 1966, *The Silk Road*, London.
- CAHEN, Cl., 1984, *Osmanlıdan Önce Anadolu'da Türkler*, (Ç. Y. Moran), E Yayınları, İstanbul.
- DE VITRAY - MEYEROVITCH, E., 2000, *Tarih Öncesinden Osmanlı Dönemine Kadar Konya, Hz. Mevlâna ve Sema*, (Çev. A. Öztürk- M. Öztürk), Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya.
- EFLÂKÎ, Ahmed Eflaki, 1987, *Ariflerin Menkıbeleri*, (Mevlâna ve Etrafındakiler), (Çev T Yazıcı), Geliştirilmiş Yeni Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- EL- KAZVİNÎ, Zekeriya b. Muhammed el- Kazvini (1848), *Asaru'1- Bilad ve Ahbârul- İbad*, Yayınlayan, F. V. Vünstenfeld. Leibzig.
- FINLAY, G., 1854, *History of the Byzantine and Greek Empire*, London.
- HAUSSIG, H. W., 1997, *İpek Yolu ve Orta Asya Kültür Tarihi*, (çev M. Kayayerli). Kayseri.
- HEYD, W., 2000, *Yakındoğu Ticaret Tarihi*. (Çev. E. Ziya Karal), TTK. Yayınları, Ankara.
- İBN BATUTA, 2005, *İbn Battuta Seyahatnamesi*, (Trc. A. S. Aykut), YKY, İstanbul.
- İbn Said, 1274, *Münşeatü's-selatin*, İstanbul.
- İbnü'1-Furat, 1942, *Tarih*, (nşr. K. Zurayk), Beyrut.
- KONYALI, İ. H., 2010, *Konya Tarihi*, Nüve Kültür Merkezi, Konya.
- KÖYMEN, M. A., 1986, *Türkiye Selçukluları Devletinin Ekonomik Politikası*, Belleten C. L, Sy. 198.
- ORUÇ, Z., 2018, *Ortaçağ Türk-İslâm Dünyasında Mizahın Seyirlik ve Dilbaz Ustaları: Saray Maskaraları*, Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, Yıl 13, Sayı 26, ss. 145-160.
- ÖZÖNDER, H., 1990, *İpek Yolu'nun Konya'daki İzlerine Dair Yeni Belgeler ve Bilgiler*, V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi - 21 - 25 Mayıs 1989, Marmara Üniv. İstanbul, T. T. K Basımevi Ankara.
- RUBRUCK, W., 1900, *The Journey of Wil. Rubruck*, (Trc. W. Rockhill), London.
- SÜMER, F., 1970, *Anadolu'da Moğollar*, Selçuk Araştırmaları Dergisi I, Ankara.
- SÜMER, F., 1990, *Yabanlu Pazarı*, İstanbul.
- ŞEKER, M., 1993, *İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayatı İle Ahilik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TANERİ, A., 1977, *Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı*, Konya.

- TOGAN, Z. V., 1931, *Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti*, Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası, C. I, İstanbul, s. 1- 42.
- TURAN, O., 1947, *Altın - Aba Vakfiyesi*, Belleten XIII. Ankara.
- TURAN, O., 1980, *Tarihi Akışı İçinde Din ve Medeniyet*, İstanbul.
- TURAN, O., 1988, *Türkiye Selçuklularına Ait Resmi Vesikalar*. T. T. K Ankara.
- TURAN, O., 1993, *Selçuklular ve İslamiyet*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- TURAN, O., 2014, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- TURAN, O., 1947, *Selçuklu Devri Vakfiyeleri, I, Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı*, Belleten, Türk Tarih Kurumu Yayını, Sayı : 42 Ankara.

